

# Het laatste kantongerecht van Nederland

Tot aan de Franse Tijd in 1795 liepen rechtspraak en bestuur *Justitia en Prudentia* in Bergen op Zoom dwars door elkaar heen. Het stadhuis was niet alleen de plek van het stadsbestuur, maar ook het huis waar recht werd gesproken. Voor 1795 betrof dat zowel straf- als civielrecht. Met de komst van de Fransen viel dat oude systeem uiteen. De nieuwe machthebbers voerden hun eigen recht in, naar Frans model. Daarbij kwamen bestuur en rechtspraak los van elkaar te staan en deed de *juge de paix*, oftewel vrederechter, zijn intrede. Men bleef wel onder één dak gehuisvest. De rechtspraak verhuisde naar de deftige Heerenkamer. Dit gebouw diende van 1811-1897<sup>1</sup> als vrede- en kantongerecht en is nadien tot kantoren en spreekkamers vertimmerd.<sup>2</sup> In dit artikel volgen we de ontwikkelingen van de rechtspraak in onze stad. Van de Franse Tijd tot het laatste kantongerecht van Nederland.

*door Peter Bevers en Jos van den Boom*



XX

### Stad zonder rechter

Na een korte periode waarin het Franse recht van toepassing was en er zelfs een *juge de paix* was aangesteld, hakte Napoleon de knoop in 1811 door: alle bestaande rechterlijke instanties in de Nederlanden werden opgeheven. Het werd de aftrap voor een modernere, meer gecentraliseerde rechterlijke organisatie. Voor Bergen op Zoom betekende dit een merkwaardige periode. Want tot driemaal toe stierven de beoogde vrederechters De Brasserode, Van Mattenburg en De Geep kort voor hun benoeming. De laatste zelfs in de week vóór hij officieel beëdigd zou worden. Het leek alsof het noodlot zelf zich met Bergen bemoeide. Pas op 12 november van dat jaar keerde de orde terug. J.J. Lemmers werd benoemd; eindelijk had Bergen op Zoom weer een vrederechter.

### Van vrederechter naar kantonrechter

Na het herstel van de Nederlandse soevereiniteit in 1813 bleef het Franse recht voorlopig van kracht. De Grondwet van 1814 beloofde een nieuwe wet die de rechtspraak zou

regelen, maar dat duurde uiteindelijk nog meer dan tien jaar. In 1827 werd de samenstelling van de rechterlijke macht bij wet vastgelegd en een jaar later verdween de titel van vrederechter om plaats te maken voor die van kantonrechter. Toch trad de wet pas in 1838 in werking, vooral

door de onrust in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de Belgische Opstand. In België bleef die titel tot op de dag van vandaag bestaan. Ook in Bergen op Zoom maakte de vrederechter plaats voor de kantonrechter, maar bleef de traditie behouden dat zittingen werden gehouden in de Heerenkamer in het achterste deel van het oude stadhuis.

*De toon verhardde  
en de ruzie sleepte  
zich voort tot zelfs  
de gouverneur zich  
ermee bemoeide*

### Een hooglopende herenruzie

Dat rechtspraak en stadsbestuur onder één dak geschieden, leverde soms ook spanningen op. Formeel waren bestuur en rechtspraak op afstand van elkaar gezet, maar het vredegerecht bleef vrijwel de hele negentiende eeuw gehuisvest in de Heerenkamer. Hiervoor werd aanvankelijk geen huur betaald en dit leverde in 1835 een uitzonderlijke aanvaring op toen vrederechter Smets ontdekte dat het slot



De Heerenkamer anno 2025.  
Foto Peter Bevers

van de griffie van zijn gerecht verdwenen was. Niet alleen dat: ook het opschrift *Griffie van het vredegerecht* was zonder overleg van de muur gehaald. Smets voelde zich in zijn gezag aangetast en schreef een verontwaardigde brief aan de gouverneur. Hoe kon hij de vertrouwelijkheid van gerechtelijke stukken garanderen als iedereen zomaar binnen kon lopen?

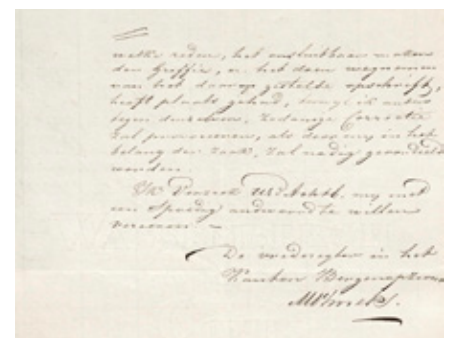
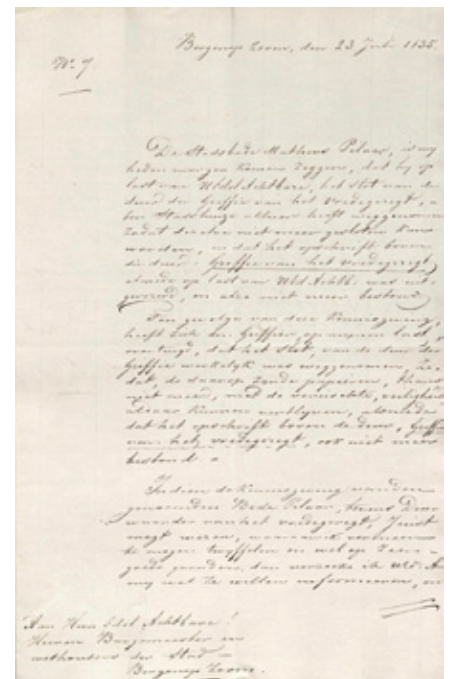
De gemeente liet zich echter de les niet lezen. Het stadhuis was hun bezit, zo stelden de heren van het college, en de ruimtes konden naar behoefte worden herverdeeld. Er moest immers ook plek zijn voor de schutterij en voor de huwelijksvoltrekkingen van de burgerij. Bovendien, zo voegde men eraan toe, had men een afsluitbare kast aan de griffie ter beschikking gesteld. Wat viel er dan nog te klagen? De toon verhardde en de ruzie sleepte zich voort tot zelfs de gouverneur zich ermee bemoeide. Ook het ministerie in Den Haag raakte betrokken. Uiteindelijk greep de officier van justitie in en op 20

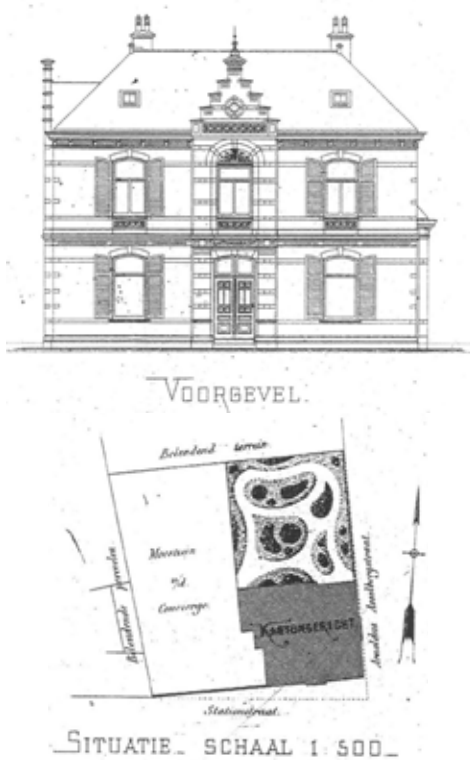
oktober 1835 besloot het stadsbestuur bakzeil te halen: het slot werd hersteld en het opschrift keerde terug boven de deur. De vrederechter had zijn waardigheid gered, al zal de overwinning bitter gesmaakt hebben.<sup>3</sup> Het was pas in mei 1866 dat er tussen de gemeente en justitie een schriftelijke huurovereenkomst werd gesloten. Daarbij moest de gemeente knarsetandend akkoord gaan met een huurprijs van 120 gulden waar men aanvankelijk 150 gulden had geëist.<sup>4</sup>

### Een nieuw gerechtspand

In 1898 kreeg Bergen op Zoom uiteindelijk een volwaardig gerechtsgedouw op de hoek van de Stationsstraat en de Arnoldus Asselbergsstraat.

Dit was een ontwerp van Willem Cornelis Metzelaar die ook verantwoordelijk was voor het ontwerp van meerdere overheidsgebouwen, waaronder 27 kantongerechten. Deze ontwerpen hadden vaak een repeterend karakter, waardoor kantongerechten in Nederland, zoals dat van Zevenbergen, veel op elkaar leken. Het





Foto's: Het eerste zelfstandige kantongerechtsgebouw.  
Tekeningen: Het oorspronkelijke ontwerp van de voorgevel en het ontwerp van de tuin waar ook plaats was voor een moestuintje voor de conciërge.

Bron West-Brabants Archief



gerechtsgebouw van Bergen op Zoom werd op 25 februari 1945 op brute wijze verwoest. Een Duitse V1-raket sloeg in en maakte het kantongerecht met de grond gelijk. Een getuige zegt hierover<sup>5</sup> :

*“Vanmorgen om 5½ uur ’n aansnorrende V-1, ’n knal, wegsuizen en een slag met glasgerinkel. Vlak daarop voor het eerst weer sirenen. ’n Niet goed aangeschoten V-1 viel op het huis bij Horsten en Commers + brandweerkazerne. Bijna heel de Arnoldus Asselbergsstraat, v.d. Rijtstraat, begin Stationsstraat zijn onbewoonbaar. 9 doden. De stad is verslagen...”*

Het was niet alleen een gebouw dat verdween, maar ook een symbool van rechtsorde dat in de laatste maanden van de oorlog letterlijk in puin lag. De

vernietiging van het kantongerechtsgebouw had verregaande gevolgen. Door de verwoestingen in de stad was er niet direct een alternatief voorhanden. Dat leidde tot de nodige improvisatie. De Gertrudiskerk bood aanvankelijk tijdelijk onderdak aan de griffie en de zittingen werden in een zaaltje achter de Don-Camillobar en de Markiezenzaal van het stadhuis gehouden.

### Stationsstraat 28: het naoorlogse gezicht van de rechtspraak

Enkele jaren moest het kantongerecht zich behelpen, maar op 24 oktober 1949 nam de gemeenteraad het besluit om de ondergrond van het door oorlogsgeweld verwoeste kantonge-

rechtsgebouw, die eigendom was van het Rijk, te ruilen met het pand aan de Stationsstraat 28 dat in het bezit was van de gemeente. Aanvullend op deze ruil betaalde het Rijk nog een bedrag van 19.800 gulden.<sup>6</sup> Dit pand was ooit gebouwd in opdracht van Arnoldus Asselbergs (1811-1880). Hij had grote delen van de geslechte vestinggronden gekocht, waaronder de Stationsstraat en omgeving. Hij liet de zuidelijke gevelwand van de Stationsstraat bouwen met in het midden een pand voor zichzelf (het latere kantongerecht) en links en rechts daarvan woningen voor zijn kinderen.

Nadat de weduwe Asselbergs-Meyvis was overleden, werd het pand bewoond door hun ongehuwde zoon Johannes Petrus Asselbergs. Na zijn



Foto's van de ravage na de inslag van een V1 op kantongerecht. Links op de achtergrond de St-Josephkerk. De rechtertwee foto's zijn pas sinds 1 januari 2025 vrijgekomen. Bron West-Brabants Archief

overlijden betrof zijn neef Johannes Petrus Josephus Asselbergs de woning met zijn gezin en zijn zuster Anna. In de oorlog moesten zij het pand op last van de Duitsers verlaten. Na de oorlog keerde de familie niet meer terug in Bergen op Zoom en kwam het pand uiteindelijk in handen van de gemeente.<sup>7</sup> Hiermee werd de weg vrijgemaakt voor een grootschalige reconstructie van de Stationsstraat en omliggende gebieden.

In 1951 werd het pand in gebruik genomen als kantongerecht; het bleef ruim een halve eeuw lang het gezicht van de Bergse rechtspraak. Voor nieuwe generaties werd dit pand, meer nog dan de Heerenkamer of de tijdelijke naoorlogse locaties, het vertrouwde beeld van het kantongerecht.

Voor de omvang van de personele bezetting van een kantongerecht was het van belang tot welke klasse het behoorde. Vanaf zijn ontstaan in 1838 tot 1877 behoorde het kantongerecht in Bergen op Zoom volgens de Wet op de Rechterlijke Indeling tot de vierde klasse. Dat betekende dat er ruimte was voor een kantonrechter en een griffier, aangevuld met een kleine administratieve ondersteuning. Ondanks een opwaardering naar de tweede klasse in 1877 en een wetswijziging in 1981 bleef de samenstelling van het kantongerecht ondanks een

sterk toenemende werklust tot ver in de twintigste eeuw ongewijzigd. Dit had vooral financiële oorzaken. Extra werkdruk werd opgevangen door

*Extra werkdruk  
werd opgevangen door  
plaatsvervangend  
kantonrechters die vaak  
werden gerekruteerd  
uit regionale  
advocatenkantoren*

plaatsvervangend kantonrechters die vaak werden gerekruteerd uit regionale advocatenkantoren.

Bij gebrek aan academisch opgeleide griffiers werd de functie van gerechtssecretaris, de latere gerechtsjurist, ingevoerd. Deze werden door justitie

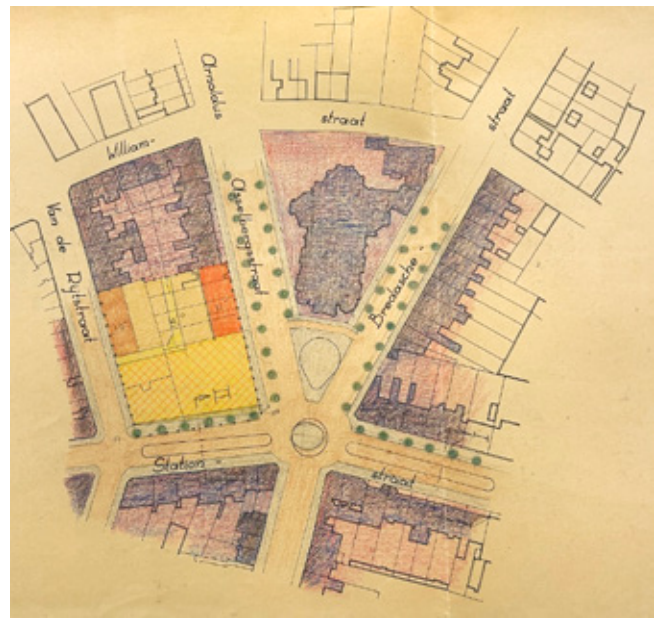
opgeleid om de kantonrechter te ondersteunen en te ontlasten.<sup>8</sup> Door de komst van de hbo-opleiding Rechten kwam de noodzaak voor deze opleiding te vervallen. Ook werd de functie van gerechtssecretaris/gerechtsjurist steeds aantrekkelijker voor academisch opgeleide juristen, mede omdat kantonrechters door een hoge werkdruk en nieuwe inzichten genoodzaakt werden om meer taken te delegeren.<sup>9</sup> De kantonrechter en de gerechtssecretaris vormden naar buiten toe het juridische gezicht van het kantongerecht. Voor de bezoekers aan de Stationsstraat kreeg het kantongerecht een menselijk gezicht door de medewerkers van de administratie.

### Iedereen kende elkaar

Als zestienjarige begon Corrie Drop-Verdult in 1969 als jongste bediende. Zij maakte de overgang mee

'Zon der gerechtigheid verlicht ons.'  
Dit symbool hing boven de entree van Stationsstraat 28 in de tijd dat het een kantongerecht was.





Stationsstraat 28 ten tijde van de bewoning door de familie Asselbergs.  
 Rechts: Ontwerp van de reconstructie van de Stationsstraat. Bron West-Brabants Archief

van pen en papier naar elektrische typemachines en zelfs de eerste kopieerapparaten en computers. In haar herinneringen klinkt nog altijd de warme, gemoedelijke sfeer van die tijd door.

‘Het was een gezellige, bijna familiale werkomgeving,’ vertelt ze. ‘Iedereen kende elkaar.’ Nadat Corrie was beëdigd, begon ze op de afdeling civiele zaken: ‘Niet het spannendste werk, maar wel een goede leerschool.’ Vonnissen werden toen nog op een gewone typemachine uitgetikt, in

drie- of viervoud met carbonpapier ertussen. Computers of tekstverwerkers waren er nog niet. ‘De stukken moesten op maandag voor de zitting klaar zijn. Fouten corrigeerden we met typex. Toen we later een elektrische typemachine kregen, met correctielint én een kopieerapparaat, voelde dat als pure vooruitgang!’

Naast civiele zaken hield men zich op het kantongerecht ook bezig met pacht- en familiezaken, zoals voogdij. Daarnaast vonden er strafzittingen plaats. ‘Daarvoor werden spullen in

beslag genomen, van buksen met munitie tot brommers, die gewoon in de kelder werden opgeslagen tot ze als bewijsmateriaal dienden. Geen ingewikkelde beveiligingsystemen, gewoon een slot op de deur. Dat maakte het werk spannend.’

Aanvankelijk was het kantongerecht volledig gevestigd op de begane grond, terwijl de bovenverdieping door een andere overheidsdienst werd gebruikt. Dat bleek niet vol te houden, want de werklast, en daarmee het personeelsbestand, nam toe. In de



Huidige Stationsstraat 28. Foto Corné de Weert 2025

## VAN VREDERECHTER TOT KANTONRECHTER - RECHTSPRAAK DICHTBIJ DE MENSEN

Wie vandaag het oude kantongerecht van Bergen op Zoom binnenloopt, kan zich moeilijk voorstellen dat hier ooit ook wapens lagen opgeslagen zoals Corrie Drop-Verdult hiervoor vertelt. Toch is dat goed te verklaren. De kantonrechter behandelde niet alleen huurconflicten en civiele zaken, maar ook lichte strafzaken, van wildplassen tot stroperij.

**Rechtszaken.**  
**Kantongerecht Bergen-op-Zoom.**  
*Uitspraken strafzaken van 8 Febr. 1898.*  
Niet kenniggeven besmettelijke veenziekte: J. v. G., *Wouwe* f 15.  
Strooperij: L. F. G., *Putte* f 3. — J. P., *Stabroek* f 5.  
Jachtvertreding: J. J. d. W. en H. W. V., *Bergen-op-Zoom* n<sup>o</sup>. 1 2 x f 10 en verbeurd wildstrikken, n<sup>o</sup>. 2 f 5. — H. v. H. en J. v. d. O., *Steenbergen* ieder 2 x f 10 en verbeurd geweer. — C. v. E., *Wouwe* f 1. — J. J. M. G., C. Th., J. E., G. G., allen *Putte*, n<sup>o</sup>. 1, 2 en 4 ieder 5 d., n<sup>o</sup>. 3 7 d. — D. P. Q., F. H., L. v. B., *St. Philipsland* allen vrijgesproken.  
Loopen op Spoorlijn: J. P. v. M. en H. W. S., *Bergen-op-Zoom* ieder f 0.50.  
Zonder plaatskaart in spoorstrein bevinden: J. D. M. v. U., *Rotterdam* f 3.  
Koolgruis op straat werpen: C. J. B. wed' M. U., *Bergen-op-Zoom* f 0.50.  
Met kleine koopwaar leuren: A. N., *Tilburg* f 1. — A. K., ? f 1. — C. v. B., *Rucphen* f 1.  
Stratschenderij: A. v. B., *Steenbergen* f 5.  
Nachtruomoer: A. F., *Bergen-op-Zoom* f 3.  
Musiek laten maken in herberg: J. P. J., *Woensdrecht* f 3. — P. v. L., J. J. V., A. J., allen *Ossendrecht* ieder f 3. — P. J. F. J., *Putte* f 3.  
Herhaalde dronkenschap: M. d. K., W. A. D., M. G., allen *Bergen-op-Zoom* n<sup>o</sup>. 1 2 x f 15, n<sup>o</sup>. 2 21 d., n<sup>o</sup>. 3 7 d. — J. B. C., J. F. v. B., beiden *Roosendaal* n<sup>o</sup>. 1 10 d., n<sup>o</sup>. 2 4 d.

Bron De Grondwet 8 februari 1898

En waar stroperij was, waren jachtgeweren... die natuurlijk netjes in bewaring moesten worden genomen. Ook al gebeurde dat in een vochtige kelder en niet in een optimaal beveiligde ruimte.

De geschiedenis van deze laagdrempelige rechtspraak gaat terug tot de vrederechter, ingevoerd onder Napoleon en behouden bij het herstel van het Koninkrijk in 1813.

Die *juge de paix* was letterlijk de rechter van de vrede: hij probeerde partijen eerst tot verzoening te brengen, pas daarna sprak hij vonnis. Het waren kleinschalige zittingen, vaak in een zaaltje van het stadhuis, met een rechter die zijn bureaus soms beter kende dan hem lief was.

In 1838 werd de vrederechter vervangen door de kantonrechter. Die bleef de rechter voor *de kleine man*: zonder verplichte advocaat, snel, betaalbaar en dicht bij huis. Behalve huur, loon en kleine geldvorderingen hoorde hij ook zaken over lichte vergrijpen. Zo verschenen in de negentiende en twintigste eeuw boeren die hun koe te vroeg over de dijk hadden gejaagd of vissers zonder vergunning. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vonden er veroordelingen plaats voor het leedigen van NSB'ers of het onklaar maken van vlaggen.

In de jaren tachtig moesten vredesactivisten voorkomen die bij vliegbasis Woensdrecht het hek

**BERGEN OP ZOOM.**  
Een 19-jarige jongeman, A. B. uit Bergen op Zoom had zich schuldig gemaakt aan belediging van eenige leden der N.S.B. die plakkaats aan het ophangen waren. Hij had hun toegevoegd: „Vull oemeen rottuig.“ De jongeman maakte zich tijdens het verhoor aan allerlei draalderien schuldig en merkte resp. op zereopen te hebben van „werktaug“ en later weer van „voertuig“ inslaats van „rottuig.“ De Officier laakte de flauwe kinderachtige houding van verdachte en eische tezen hem een boete van f 25.— of 10 daen. De Vrederechter veroordeelde hem conform dezen eisch.

Dagblad voor Noord Brabant 4 november 1941. Opvallend dat gesproken wordt over vrederechter, omdat de titel kantonrechter tijdens de Duitse bezetting niet is gewijzigd.

waren overgeklommen. Daarbij moest de toenmalige kantonrechter zich in bochten wringen vanwege haar persoonlijke overtuiging.

Tot 2002 waren de kantongerechten zelfstandige entiteiten met een eigen gebouw en eigen griffie. Daarna gingen ze op in de rechtbanken, als 'sector kanton'. Maar wie goed kijkt, ziet nog steeds die oude gedachte: rechtspraak dichtbij de burger, nuchter, snel en een tiktje menselijk, al is de jacht op stropers tegenwoordig vooral iets voor de geschiedenisboeken.



Demonstranten tegen kernwapens in Woensdrecht.

Bron Nationaal archief

### BERGSE KANTONRECHTER: 'GROOT RESPECT VOOR U'

## Arts krijgt standaardboete voor blokkeren poort vliegbasis

Van onze correspondent

**BERGEN OP ZOOM** - „De weg versperren mag niet, maar moet wel“, zei gisteren de kantonrechter in Bergen op Zoom. De arts hield gisteren op het kantongerecht een uitvoerig betoog om te vertellen waarom hij in juli vorig jaar meedeed aan een blokkade voor de poort van de

vliegbasis Woensdrecht.

„Ik word aangeklaagd vanwege het belemmeren van het verkeer, dat heb ik gedaan, maar over de context wordt tot mijn verbazing niets gezegd. Onze regering verklaarde zich, door haar besluit tot het plaatsen van kernwapens in Woensdrecht, bereid tot eventuele massavernietiging. Woensdrecht is daarom voor velen het symbool geworden van het misdrijf tegen de mensheid. Voor mij is het be-

sluit om kernwapens te plaatsen misdadig. Maar kan een misdadig besluit wettig zijn? Voor mij niet.

Ik heb mij als arts, met mijn collega's op vele manieren verzet: door middel van advertenties, symposia, brochures en gesprekken met kamerleden. Nooit kregen we enig antwoord van de regering. Wij blijven ons verzetten, ook nu er geen kruisraketten in Woensdrecht komen, want het gat, dat door het INF-akkoord ontstaan is, wordt weer opgevuld met

nieuwe wapens“.

W. zei verder dat hij het schandalig vond dat het Openbaar Ministerie het injruden met paarden op activisten tijdens een blokkade in september 1986 heeft laten passeren, maar de activisten veroordeelt.

Hij werste de rechter veel wijsheid toe bij het doen van haar uitspraak en hield haar voor dat een rechter in Frankfort demonstranten had vrijgesproken. „Ik vraag van u hetzelfde, maar mocht u mij ver-

oordelen, dan vraag ik een straf waartegen ik in beroep kan gaan“.

De officier van justitie, mr. A. van der Schans, vond dat de context niet ter discussie stond: „U heeft de vrijheid om regels te overtreden, daar zit echter een boete aan vast“. Hij vroeg de standaardboete van f 120.

De kantonrechter, mevrouw mr. M. Houtman-Van Wijmen, zei in antwoord op W.: „U moet zich verplaatsen in mijn positie. Met een zekere gespleten-

heid moet ik recht spreken. Ik heb groot respect voor mensen zoals u en uw medestanders. Ik sta er niet zo achter als u, maar in mijn rol als rechter moet ik bekijken of hier een overtreding begon is of niet. Het is goed dat er gedemonstreerd wordt, maar er zijn andere middelen dan op de weg te gaan zitten“. Zij veroordeelde W. conform de eis tot een boete van f 120 en niet, zoals zij eerst zei, schuldig zonder straf, want tegen die uitspraak is geen beroep mogelijk.

Bron Brabants Nieuwsblad



Een bijzondere foto uit 1983, gemaakt in de tuin van het kantongerecht waarop drie kantonrechters staan en, gehurkt, de schrijver van dit artikel. Staand v.l.n.r.: vertrekkend kantonrechter Gerard Bary met echtgenote; kantonrechter Miek Luger die werkzaam was in Zevenbergen maar optrad als waarnemer in Bergen op Zoom; griffier Jan Cusell; de nieuwe kantonrechter: Marian Houtman. Verder de griffiemedewerkers Karin Bommelij; Corry Drop; Corry van den Berg en gehurkt v.l.n.r.: Peter Bevers; Jos van den Boom en Martien Verbrugge.

loop van de tijd verhuisde het kantongerecht daarom binnen het gebouw: de zittingszalen bleven beneden, de griffie verhuisde naar boven. 'Het archief moest zelfs van de oude griffiezolder worden gehaald, want de vloer bleek niet stevig genoeg.'

Ondanks alle veranderingen bewaart Corrie, die later de overstap maakte naar een notariskantoor, warme herinneringen aan die tijd. 'Alles ging nog met de hand, maar het was een tijd van saamhorigheid en vakmanschap. We deden alles samen en streefden ernaar om de rechtspraak in Bergen op Zoom een menselijk gezicht te geven.....ook achter de balie.'

### Een stedenstrijd om het gerecht

Aan het einde van de twintigste eeuw bleek het gebouw aan de Stationsstraat niet langer te voldoen. De landelijke reorganisatie van de rechterlijke organisatie riep bovendien de vraag op: blijft het kantongerecht in Bergen op Zoom of verhuist het naar Roosendaal? Ook buiten de vergaderzalen barstte de strijd los. *Dagblad De Stem* kopte op 24 januari 1996: 'Roosendaal dreigt vestiging af te snoepen van Bergen op Zoom – kantongerecht inzet stedenstrijd.'

Roosendaal lag centraler in het arrondissement, maar insiders in Den Haag wezen op de historische rechten van Bergen op Zoom. De spanning liep hoog op, zeker omdat beide steden in 1993 een *non-agressiepact* hadden gesloten om elkaar geen voorzieningen te ontfutselen. Toen in 1997 het oude pand vanwege veiligheidsissues tijdelijk

Roosendaal dreigt vestiging af te snoepen van Bergen op Zoom

## Kantongerecht inzet stedenstrijd

Van onze verslaggever

**Bergen op Zoom/Roosendaal** – Roosendaal dreigt het kantongerecht van Bergen op Zoom af te snoepen. Tot op hoog Haags niveau bestaat verschil van mening over de vraag waar na 1 januari 1997 een soort dependance van de rechtbank in Breda moet komen. In ieder geval verdwijnt na de reorganisatie van de rechterlijke macht het kantongerecht in Zevenbergen.

Volgens insiders mikt het ministerie van Binnenlandse Zaken op Bergen op Zoom, wat historisch gezien de oudste rechten heeft en vanwege de bereikbaarheid van het Zeeuwse achterland (Tholen). Het ministerie van Justitie, daarin gesteund door de Bredase rechtbank en tal van advocaten uit Etten-Leur en Breda, zou een voorkeur hebben voor Roosendaal. De spoorstad is zeker na sluiting van het Zevenbergse kantongerecht centraal in het ressort en ligt voor de magistratuur en advocaten uit de oostflank van het werkgebied dichterbij Breda. Naar verwachting over enkele maanden, zo niet weken wordt in Den Haag de knoop over de integratie van rechtbank en kantongerecht doorgemaakt. De raadsfractie van Lijst Linssen uit Bergen op Zoom riep gisteravond B en W van Bergen op Zoom schriftelijk op alles in het werk te stellen om het kantongerecht voor de Markiezenstad te behouden.

Oppositieleider Linssen zegt aanwijzingen te hebben dat Roosendaal op het kantongerecht nieuwe stijl aast. Hij beroept zich op

niet nader genoemde Bergse advocaten die vrezen dat Roosendaal met het kantongerecht aan de haal gaat.

Saillant detail: Bergen en Roosendaal sloten drie jaar terug een soort non-agressiepact waarin ze afspraken niet in elkaars vaarwater te zitten bij het binnenhalen van voorzieningen en bedrijvigheid.

Het bestaande kantongerecht aan de Stationsstraat in Bergen op Zoom is te klein om het kantongerecht nieuwe stijl te herbergen. Naast de bestaande civiele en lichte strafzaken, zouden er in de toekomst ook korte gedingen en in beperkte mate zwaardere strafzaken afgehandeld moeten kunnen worden.

Zo'n kantongerecht nieuwe stijl moet volgens de voorschriften in een representatief gebouw zijn ondergebracht en op redelijke loopafstand van een NS-station liggen. Achter de schermen zou Bergen op Zoom naar verluidt diverse locaties in de aanbieding hebben. Zowel bestaande gebouwen als nieuwbouw. De lobby wordt vooral gevoerd in de richting van Den Haag.

Bron De Stem 24 januari 1996



moest worden gesloten voor een grondige verbouwing, keerden de zittingen zelfs even terug naar het stadhuis. *'Kantonrechter tweehonderd jaar terug in de tijd'*, schreef *De Stem* met een vleugje ironie. Uiteindelijk kwam er duidelijkheid: staatssecretaris Cohen maakte in 1999 bekend dat er géén verhuizing zou komen. Bergen bleef de stad met een kantongerecht.

In september 2002 werd de eerste steen gelegd voor een nieuw pand aan de Zuid-Oostsingel. Een jaar later werd het geopend, drie maanden

voordat de kantongerechten als zelfstandige eenheid verdwenen. Het kantongerecht Bergen op Zoom werd vervolgens een kamer van de (toenmalige) rechtbank Breda (nu: rechtbank Zeeland-West-Brabant). Zo kreeg Bergen op Zoom de bijzondere eer het laatste zelfstandige kantongerechtsgebouw van Nederland te huisvesten: een waardig slotakkoord van tweehonderd jaar rechtspraak.

### Slotbeschouwing

De geschiedenis van het kantongerecht in Bergen op Zoom laat zien hoe

sterk recht en stad met elkaar verweven zijn. Van de deftige Heerenkamer tot het moderne gebouw aan de Zuid-Oostsingel, steeds weerspiegelde de rechtspraak de tijdgeest: van Franse vernieuwing tot Nederlandse nuchterheid, van oorlogspuin tot stedenstrijd. Bergen op Zoom mocht tenslotte het laatste zelfstandige kantongerecht van Nederland huisvesten. Zo vertelt de geschiedenis van het kantongerecht niet alleen een lokaal verhaal, maar ook een nationaal hoofdstuk over recht, veerkracht en menselijke maat.

## RECHTSGEBIED IN BEWEGING

Sinds de instelling van het kantongerecht in 1838 heeft het rechtsgebied van Bergen op Zoom meerdere wijzigingen ondergaan. De Wet van 18 april 1838 (Stb. 16) vormde de basis van de moderne rechterlijke organisatie in Nederland. Binnen het arrondissement Breda werd toen het kanton Bergen op Zoom gevormd, met een gebied dat niet alleen de stad omvatte, maar ook de omliggende gemeenten Halsteren, Steenberg, Wouw en Woensdrecht met haar kerkdorpen Putte, Ossendrecht, Hoogerheide en Huijbergen. Deze indeling bleef vrijwel ongewijzigd tot de landelijke herziening van 1877 (Wet van 3 juni 1877, Stb. 79; KB van 23 juli 1877, Stb. 149). Daarbij werd het kanton enerzijds verkleind door de afsplitsing van Steenberg, dat een eigen zetel kreeg, maar anderzijds uitgebreid met de gemeenten van het opgeheven kanton Wouw, waaronder Roosendaal

en Nispen. Een volgende herstructurering vond plaats per 1 januari 1934 (Wet van 21 juni 1933, Stb. 381), toen Steenberg zijn zelfstandige status verloor en opnieuw onder het kanton Bergen op Zoom werd gebracht. Gedurende de twintigste eeuw bleef deze territoriale indeling in hoofdzaak gehandhaafd, ondanks gemeentelijke samenvoegingen en grenscorrecties. In 2002 kwam aan de zelfstandigheid van het kantongerecht een einde. Op grond van de Wet organisatie en bestuur gerechten (Stb. 2001, 582) werden alle kantongerechten geïntegreerd in de rechtbanken. Sinds de herziening van de gerechtelijke kaart in 2013 ressorteert Bergen op Zoom onder de rechtbank Zeeland-West-Brabant, waarmee de langlopende reeks van territoriale herschikkingen formeel voorlopig werd afgesloten.

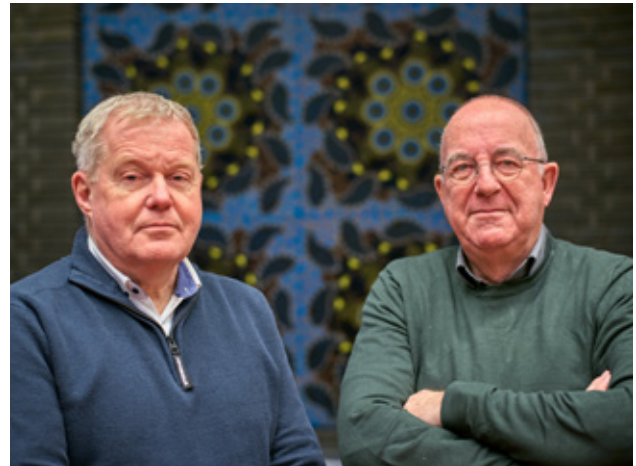


## OVER DE AUTEURS

Jos van den Boom en Peter Bevers begonnen hun loopbaan op het kantongerecht in Bergen op Zoom, respectievelijk in 1980 en 1979, als administratief medewerker. Beiden volgden de opleiding tot gerechtssecretaris (thans gerechtsjurist).

Peter Bevers werkte vervolgens gedurende een groot aantal jaren als gerechtssecretaris in Bergen op Zoom en promoveerde in 2004 als organisatiewetenschapper. In dat jaar verliet hij de rechterlijke organisatie als waarnemend directeur van de rechtbank om zijn loopbaan voort te zetten als directeur bij Rijkswaterstaat. In 2023 ging hij met pensioen als bestuurder van een woningcorporatie.

Jos van den Boom werd na zijn periode als gerechtssecretaris in Zevenbergen en later Bergen op Zoom in 2008 benoemd tot rechter. De laatste jaren was hij vooral werkzaam als kantonrechter in Bergen op Zoom en Middelburg. Sinds zijn pensionering eerder dit jaar is hij



nog een dag per week actief als plaatsvervangend kantonrechter in Bergen op Zoom.

De gedeelde achtergrond van Peter en Jos, hun vriendschap en blijvende belangstelling voor de geschiedenis van de rechtspraak in Bergen op Zoom vormden de inspiratie voor dit artikel over het kantongerecht.

## NOTEN

- 1 Architectuurgids Bergen op Zoom.
- 2 Drs. W.A. van Ham; drs. J. Op 't Hoog; drs. M. Vermunt; C.D. Vanwesenbeeck (eindredactie), *Bergs monumenten boek, monumentale architectuur in Bergen op Zoom*, blz 84.
- 3 Bron: WEBA, archiefnr. 7/1814-1925/inv.nr. 2833
- 4 Archiefnummer 7 Gemeentebestuur van Bergen op Zoom, 1814-1925, nr. 2869
- 5 *De Waterschans*, oktober 1984 blz. 79
- 6 Stukken aan de gemeenteraad, West-Brabants Archief verzameling 1949, nr 143, 24 oktober 1949
- 7 Met dank aan Stephan Asselbergs
- 8 Artikel 59 Wet RO (oud)
- 9 P.J.J.M. Bevers, *Samenwerken binnen de Rechterlijke Organisatie*, BOOM uitgeverij 2004